

Dit is de vijfde jaarlijkse nieuwsbrief over het Beschermingsplan Gentiaanblauwtje. Daarmee is het de laatste binnen de looptijd van het beschermingsplan, al zal er uiteraard aandacht voor het gentiaanblauwtje blijven! Het jaar 2007 was een beroerd jaar voor de soort vanwege de natte julimaand. Maar door de inspanningen van het terreinbeheer is de veerkracht van sommige populaties hopelijk vergroot.

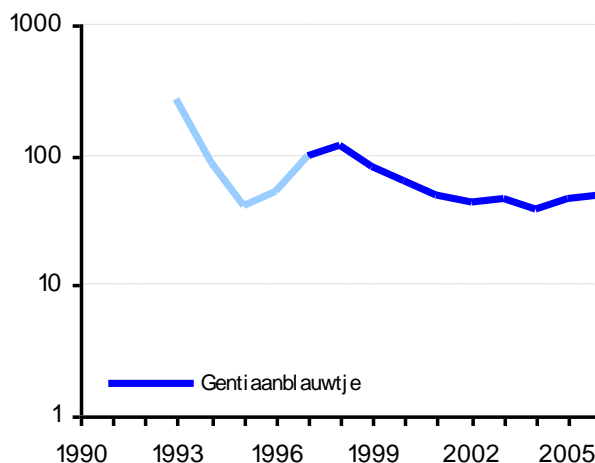
Ontwikkeling populaties

Uit het meest recente overzicht blijkt dat het aantal populaties van het gentiaanblauwtje in 2007 nog 78 bedraagt, een kleine netto-afname ten opzichte van 2006. De vondsten op de Groote heide bij Eindhoven van vorig jaar kregen dit jaar helaas geen vervolg. Daar staat wel een nieuwe vondst bij de Hasselsvennen tegenover, nu al voor het tweede jaar achtereen, dus er is zicht op een blijvende vestiging! Gevreesd moet worden dat de provincie Utrecht haar laatste populatie kwijt is, al is er een kans dat er toch nog wat vlinders opduiken. Verdwenen lijken verder de populaties op het noordelijk deel van het Doldersumse Veld en het westen van het Buurserzand. Maar omdat deze plekken nog in de buurt van bronpopulaties liggen, is herkolonisatie hier wel waarschijnlijk. De herkolonisatie van de Duivelshof heeft in 2007 gelukkig wel een bescheiden vervolg gekregen! De populatie van Kersdijk is uitgebreid met een satelliet op het Varviksveld en benoorden het Haaksbergerveen is na vijf jaar afwezigheid weer ei-afzet geconstateerd.

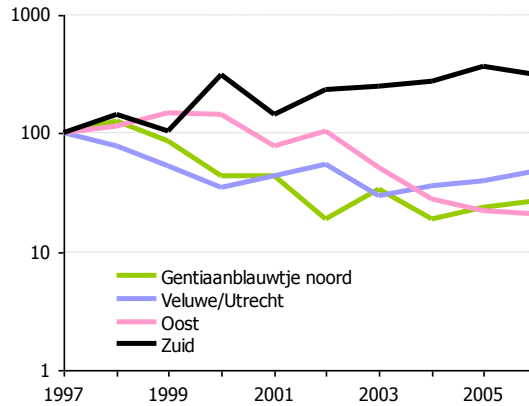
De landelijke ontwikkeling van het gentiaanblauwtje (Figuur 1) laat zien dat de soort na 1997 langzaam afneemt, maar dat de aantallen getelde eitjes de laatste jaren min of meer stabiel zijn. De lichtblauwe lijn (tot 1997) is gebaseerd op een beperkt aantal plots op terreinen van Natuurmonumenten, en hoeft dus niet representatief te zijn voor de landelijke ontwikkeling.

Figuur 1: Ontwikkeling van de aantallen gentiaanblauwtjes in Nederland tussen 1993 en 2004; uitgezet is de index van het aantal getelde eitjes, met een startwaarde 100 in 1997 (bron: Landelijk Meetnet Dagvlinders, De Vlinderstichting / CBS)

In Figuur 2 is de trend uitgesplitst naar vier regio's. Het verschil tussen Zuid-Nederland en de andere regio's is duidelijk te zien: in Noord-Brabant gaat het duidelijk relatief goed. De aantallen nemen zelfs duidelijk toe! Uit Limburg is het gentiaanblauwtje sinds 2005 helaas wel verdwenen.

Figuur 2: Ontwikkeling van de aantallen gentiaanblauwtjes per regio tussen 1997 en 2006, met een startwaarde 100 in 1997 (bron: Landelijk Meetnet Dagvlinders, De Vlinderstichting / CBS)

Website

De website over het Beschermingsplan Gentiaanblauwtje www.gentiaanblauwtje.nl informeert terreinbeheerders, beleidsmakers en het grote publiek over het gentiaanblauwtje. Het beschermingsplan, een samenvatting ervan en een brochure over het wenselijke beheer voor het gentiaanblauwtje kunnen als pdf-bestand worden opgehaald. Met regelmaat zijn er ook in 2007 nieuwtjes en persberichten over het gentiaanblauwtje en de voortgang van de uitvoering van het beschermingsplan opgenomen. De website blijft ook na het aflopen van het beschermingsplan in de lucht. Uw bijdrage blijft ook in 2008 van harte welkom!

Inventarisatie, advies en uitvoering

In **Drenthe** is voor het vierde achtereenvolgende jaar een vlakdekkende telling van eitjes van het gentiaanblauwtje op het Leggelderveld uitgevoerd door de Vlinderwerkgroep Drenthe. Over het geheel zijn de aantallen sinds 2005 met tweederde teruggelopen! Daarbij is geconstateerd dat de afname sterk verschilt tussen verschillende delen van het gebied. Komende zomer zal samen met de beheerder worden bekeken waar dat aan zou kunnen liggen. Op het Dwingelderveld is de landbouwenclave nu geheel als natuurgebeid aangekocht, zodat het hydrologisch herstel goed aangepakt gaat worden. De komende jaren zullen we goed in de gaten moeten houden dat de vernatting niet te snel gaat voor het gentiaanblauwtje, maar op lange termijn biedt dit uitstekende kansen voor een sterk populatienetwerk.

In **Friesland** blijft het voortbestaan van het laatste Friese populatienetwerk rond Delleburen-Zandhuizen aan een zijden draadje hangen. De soort komt nog maar op drie plekken voor. Alleen de populatie van Delleburen ontwikkelt zich goed. Wat er aan herstelwerk acuut nodig was, is uitgevoerd. Of dit voldoende is, zal moeten blijken. Op termijn zal alleen een robuuste verbinding met het Drents-Friese Wold uitkomst kunnen bieden.

In **Overijssel** is een evaluatie uitgevoerd van de toestand van het gentiaanblauwtje en zijn aanbevelingen voor maatregelen opgesteld. Uit de recente ontwikkelingen blijkt dat het gentiaanblauwtje redelijk succesvol is in de (her)kolonisatie van lege plekken wanneer er grotere bronpopulaties in de buurt zijn, zoals op het Buurserzand en Landgoed

Lankheit. Vanuit deze kennis moet de komende jaren gewerkt worden aan verder herstel. Voor de Duivelshof is het waarschijnlijk dat het Gildehauser Venn als bron heeft gefungeerd: in 2007 zijn daar bij een kort bezoek twee plekken met eitjes gevonden.

Vanuit **Gelderland** wordt ook naar Overijssel gekeken: door de gemeente Berkelland wordt samen met gemeente Hof van Twente onderzocht in hoeverre er een verbinding tussen Snakenborgerheide en Markvelderveld in Overijssel en het Needse Achterveld in Gelderland kan worden gerealiseerd, zodat het laatste gebied opnieuw kan worden bereikt door het gentiaanblauwtje. Daartoe zou in het kader van de Reconstructie landbouwgrond tot natte heide kunnen worden omgevormd. Hierover is in het najaar overlegd, samen met het Waterschap, Landschap Overijssel en De Vlinderstichting. Voorts is er door De Vlinderstichting samen met RAVON en EIS-NL een aanbeveling gedaan naar de Provincie Gelderland voor kwaliteitsverbetering en verbindingzones voor de heidefauna, waaronder het gentiaanblauwtje. Deze rapportage zal een rol gaan spelen bij de invulling van het Natura 2000-beheerplan voor de Veluwe.

In **Noord-Brabant** is er vooral op de Landschotse en Oirschotsche heide en op de Malpie weer veel herstelwerk verricht door de vrijwilligers. Op de Groote heide kon het gentiaanblauwtje helaas niet worden teruggevonden. Er zal goed overwogen moeten worden of herintroductie hier kansrijk genoeg is.

Ondanks de uitvoering van extra kleinschalige maatregelen dit jaar op Landgoed Den Treek lijkt de Provincie **Utrecht** haar laatste populatie gentiaanblauwtjes kwijt te zijn. De populatie was de laatste jaren te sterk aangewezen op een nauwe strook gentianen aan de rand van een laagte. De waterstand schommelde er sterk en in 2007 stond dit leefgebied langdurig blank. De gentianenplekjes in de omgeving bleven tot nu toe onbezet, dus de kansen dat er nog vlinders opduiken zijn gering.

Ondertussen is er in opdracht van de Provincie een voorstel gedaan welke gebieden voor het gentiaanblauwtje zouden moeten worden aangepakt voor een verbindingzone tussen Heuvelrug en Veluwe. Op langere termijn biedt dit zeker mogelijkheden, maar dan moet natuurbescherming wel hoger op de agenda komen te staan!

Elders op de Heuvelrug is in **Noord-Holland** bekeken of het Hilversums Waschmeer van het Goois Natuurreservaat weer geschikt zou kunnen zijn voor het gentiaanblauwtje. De soort verdween er rond 1964, maar sinds 15 jaar is er gewerkt aan herstel. In 1996 is de toestand onderzocht, maar werden er wel veel gentianen doch geen knooppieren gevonden. Helaas was dat nu nog steeds zo. De structuur van de vegetatie was voor de mieren nog te weinig gevarieerd, maar los daarvan was ook de omvang van de gentianenpopulatie nog te gering.

In **Limburg** is de laatste populatie gentiaanblauwtje van De Zoom pas in 2005 verdwenen. In opdracht van Staatsbosbeheer is bekeken hoe de natte heide hersteld en uitgebreid kan worden. De Zoom illustreert de problemen rond het beheer van een kleine populatie: ingrijpen was nodig om verruiging tegen te gaan, maar de toegepaste begrazing werd twee keer net te lang in het voorjaar doorgezet. Ondanks bijsturing in het jaar daarop kwam de populatie deze klap niet meer te boven. Intussen is er op Landgoed De Hamert, waar het gentiaanblauwtje na 1981 verdween, door het Limburgs Landschap al zeker tien jaar met succes gewerkt aan herstel van natte heide en vennen. Komend jaar gaat er worden uitgezocht of daar wellicht betere kansen zijn voor het gentiaanblauwtje!

In **Noord-Holland** is het gentiaanblauwtje al in 1966 uit het Gooi verdwenen. Ondertussen is er door het Goois Natuurreservaat hard gewerkt aan herstel. In 1996 werd vastgesteld dat er weliswaar veel gentianen waren teruggekeerd, maar dat de waardmieren nog ontbraken. In 2007 zal de toestand opnieuw worden beoordeeld.

Grensoverschrijdend is er contact geweest met Nederlandse en Vlaamse instanties over de ontwikkeling van verbindingen tussen de wederzijdse populaties van het gentiaanblauwtje. Helaas heeft dat nog geen concrete voorstellen opgeleverd: daarvoor lijkt het gentiaanblauwtje nog te weinig gewicht in de schaal te leggen... In Duitsland lijkt het voor versterking van de soort in Zuidoost-Twente allereerst belangrijk om een beter beeld te verkrijgen van de verspreiding in het Gildehauser Venn.

Blauwe Brigade

In **Overijssel** is de succesvolle Blauwe Brigade opgegaan in de Vliegende Brigade. Het blijft een actieve groep vrijwilligers voor de uitvoering van kleinschalige beheer, aangestuurd door Landschap Overijssel met advies van De Vlinderstichting. Het verschil is dat deze brigade ook voor andere

J. Zwanenburg

soorten en terreintypen wordt ingezet, maar het gentiaanblauwtje blijft nadrukkelijk in beeld. Ook dit jaar zijn weer een aantal terreinen onder handen genomen. Het voorbeeld van Overijssel is al enige jaren opgevolgd in andere provincies. In **Noord-Brabant** wordt de in 2005 opgerichte Blauwe Brigade Brabant niet meer verder aangestuurd door het IVN-Consulentschap Brabant. In overleg is besloten dat de terreinbeheerders de aansturing overnemen, dat het Coördinatiepunt Landschapsbeheer van het Brabants Landschap de vrijwilligers zal ondersteunen en dat De Vlinderstichting beschikbaar blijft voor inhoudelijke vragen en monitoring. In **Gelderland** blijft de Blauwe Brigade in samenwerking met Landschapsbeheer Gelderland vooral actief op de noordwestelijke Veluwe en de Gelderse Vallei. In **Drenthe** blijven vrijwilligers voor het gentiaanblauwtje actief onder de vlaggen van Landschapsbeheer Drenthe en Stichting Veldwerk Nederland. In Drenthe wordt jaarlijks in een tiental terreinen gewerkt. De uitvoering wordt nauw afgestemd op de monitoring van de eitjes. In **Friesland** blijft Landschapsbeheer Friesland beschikbaar om herstelwerk door vrijwilligers aan te sturen. Maar voorlopig lijkt al het mogelijke te zijn gedaan. Voor een werkelijk herstel van het gentiaanblauwtje zal in deze provincie meer nieuwe natuur tot natte heide moeten worden ontwikkeld.

Monitoring

Vrijwel alle populaties van het gentiaanblauwtje worden nu door tellingen van de eitjes gevolgd. Alleen voor de populatie op het Mosterdveen (Veluwe) is dit nog niet het geval. De beoogde landelijke dekking is dus bereikt! Wel is het zo dat de continuïteit in de tellingen op sommige plekken nog hapert door wisseling van tellers of achterstanden bij het doorgeven van gegevens. Daar blijven we aan werken, zodat zowel lokaal als landelijk de ontwikkelingen in de populaties van het gentiaanblauwtje goed gevolgd kunnen worden.

Onderzoek

In juli 2007 is door Michiel Wallis de Vries op het internationale congres *Biology of Butterflies* in Rome een presentatie gegeven getiteld *Maculinea conservation in fragmented landscapes: reviving the living dead*. Hierin werd aan de hand van onderzoek rond het gentiaanblauwtje en de pimperlblauwtjes aangegeven hoe zeer het herstel van deze soorten afhangt van een combinatie van verbetering van habitatkwaliteit en het

zorgen voor ruimtelijke samenhang tussen populaties (de term "living dead" slaat daarbij op de kleine geïsoleerde populaties die zonder verbinding met andere populaties ten dode zijn opgeschreven).

Persexkursie

Op 9 augustus werd er door Natuurmonumenten samen met De Vlinderstichting een persexkursie in Oisterwijk bij de Kampina georganiseerd over het gentiaanblauwtje in relatie tot het hydrologisch beheer om verdroging tegen te gaan. Er werd vooral aandacht gevraagd voor het bestrijden van verdroging in de omgeving van het natuurgebied, aangezien Natuurmonumenten de afgelopen jaren de interne hydrologie al op orde heeft gebracht. Maar die maatregelen zijn niet voldoende om de ontwatering door de omgeving op te heffen. Andere partijen zijn daarvoor aan zet. Helaas kwam de regen op die dag met bakken uit de hemel, dus de belangstelling bleef beperkt en de excursie werd afgelast. Maar de boodschap heeft de media in elk geval wel bereikt!

Actiepunten voor 2008

In 2008 wordt het Beschermingsplan Gentiaanblauwtje met een evaluatie afgerond. Bij die evaluatie hoort ook een enquête over de uitvoering onder de betrokkenen. Ook zal gewerkt worden aan een brede communicatie van de resultaten van de bescherming van het gentiaanblauwtje.

Voor de uitvoering van kleinschalige maatregelen door de Blauwe Brigades blijft De Vlinderstichting een aanspreekpunt voor advies. Voor de uitvoering verlopen de contacten via de terreinbeherende organisaties. De website blijft in de lucht als bron van informatie over lopende ontwikkelingen.

Via de uitvoering van het nieuwe Leefgebiedenbeleid zal blijvend aandacht voor de bescherming van het gentiaanblauwtje worden gevraagd. Daarbij zal er nadrukkelijk op worden gewezen dat het gentiaanblauwtje als 'typische soort' is aangewezen voor de Natte Heide (type 4010) onder de Europese Habitatrictlijn. Hiermee is erkend dat duurzaam behoud van het gentiaanblauwtje en de natte heide hand in hand behoren te gaan!

Dankwoord

De uitvoering van het Beschermingsplan Gentiaanblauwtje wordt voor het grootste deel gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) samen met de Provincies Drenthe, Friesland, Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en Utrecht. De Vlinderstichting coördineert de uitvoering van het plan.

Bij de uitvoering van het Beschermingsplan Gentiaanblauwtje zijn vele partijen betrokken. Vanuit diverse provincies, terreinbeheerders en de provinciale instanties voor landschapsbeheer is een sterke betrokkenheid bij het beschermingsplan gegroeid. Mijn collega's van De Vlinderstichting wil ik bedanken voor de inzet bij het veldwerk, de verzorging van de website en de administratie. De Vlinderwerkgroep Drenthe leverde met de inzet van vele vrijwilligers ook dit jaar weer een grote inspanning. En verder gaat veel dank ook uit naar de vele andere vrijwilligers die betrokken zijn bij de monitoring en het verzamelen van waarnemingen. Gezamenlijk blijven we ons inzetten voor een herstel van het gentiaanblauwtje in Nederland!

Michiel Wallis de Vries – De Vlinderstichting